

Mehelikkuse tüpiseerimine noormeeste enesehinnangute, soorolliga rahulolu ja seksuaalkäitumise järgi

Kadri Soo, Dagmar Kutsar

Sissejuhatus

Terminit “maskuliinsus” on erinevatel aegadel defineeritud ja kasutatud väga erineval ja isegi vastuolulisel viisil (Flood 2002). Varasemad uurijad käsitasid mehelikkust kui soospetsiifilist isiksuseomaduste kogumit. Hilisemad teadlased heitsid sellisele käsitusele ette fikseeritust, gruppidevaheliste erisuste ning sotsiokultuurilise mõju vähest arvestamist (Connell 2002; Flood 2002). Hilisemate (feministlike) lähenemiste järgi väljendub mehelikkus igapäevastes sotsiaalsetes praktikates, mille kaudu ei looda võimusuhteid mitte ainult meeste ja naiste, vaid ka meeste endi vahel. Mehelikkuse tähendus ning selle praktikad võivad varieeruda vanuse, sotsiaalse klassi, rassi, etnilise päritolu ja seksuaalse sättumuse alusel, mistõttu tuleb rääkida mehelikkusest mitmuses (Connell 2005; Schrock ja Schwalbe 2009).

Poisid omandavad arusaamise sotsiaalsest soost, meheks ja naiseks olemisest sotsialiseerumise käigus. Perekond, sõpruskond ja kool on peamised keskkonnad, milles poisid õpivad interpersonaalsete suhete kaudu tundma mehelikkuse norme, neid omaks võtma, taastootma ja põlistama viisil, mis muudab need personaalselt tähenduslikuks (Chu, Porche ja Tolman 2005). Ent poisid ei ole passiivsed kultuuri tarbijad ja sotsialiseeritavad objektid, vaid aktiivsed toimijad, kes on võimelised interpreteerima arusaamu meheks olemisest, analüüsima enda kogemusi ja vajadusel vastustama sotsiaalsele survele internaliseerida teatavaid maskuliinsuse norme (Chu 2004).

Ehkki mehelikkuse normid võivad varieeruda sotsiaalsete gruppide sees ja vahel (nt. vanus, rahvus, seksuaalne orientatsioon), on osa normidest, nagu heteroseksuaalsus, domineerimine naiste üle, (töölane) edukus, emotsionaalne stoitsism, sõltumatus, seksuaalne aktiivsus ning rõhutatud füüsiline tugevus, püsinud läbi aja mitmetes kultuurides traditsioonilisena (Chu 2004; Lindsey 2011; Schrock ja Schwalbe 2009). Ka Eestis on levinud mehelikkuse mudel, mis väärtustab võimu omamist, eneseteostust tööl, professionaalset karjääri ja materiaalselt kindlustatust (Kalmus 2010; Vainu jt. 2010). Poiste kasvatamisel peetakse samuti oluliseks stereotüüpset mehelike oskuste ja omaduste arendamist, nagu tehniliste seadmetega ümberkäimine, ettevõtlikkus ja riskivalmidus (Vainu jt. 2010).

Eestis on mehelikkus uurimisteedena suhteliselt uus. Käsitatud on näiteks mehelikkuse konstrueerimist meedias (Kempel ja Siibak 2010) ja virtuaalmaailmas (Siibak 2009), mehelikkuse seost isarolliga ja isarolli muutuseid (Pajumets 2012; Toming 2007; Turk 2009), meeste elustiile ja eneseteostust töösfääris (Pajumets 2011), noorpoliitikute väärtushinnanguid (Pajumets 2001), sooloomet väikelaste hulgas (Aavik 2009) ning mehelikkuse ja naiselikkusega seostatavaid isikuomadusi (Ainsaar

jt. 2010). Mehelikkuse uurimisel on laialt levinud kvalitatiivsed uurimismeetodid ning teismelised on harva nende uuringute sihtgrupiks. Käesolevas artiklis kasutame kvantitatiivset lähenemisviisi, et hinnata 16–19-aastaste Eesti noormeeste mehelikkuse avaldumisvorme soospetsiifiliste isiksusetüüpide, seksuaalsete käitumispraktikate ja hoiakute kaudu. Täpsemalt on töö eesmärgiks välja selgitada erinevad soospetsiifilised isiksusetüübid (edaspidi mehelikkusetüübid), tuginedes poiste enesehinnangule traditsiooniliselt naiselikeks ja mehelikeks peetud omaduste kohta, ning analüüsida neisse tüüpidesse kuuluvate poiste seksuaalsuhetega seotud hoiakuid ja käitumisi ning hinnanguid vanemate kasvatusviisidele. Me ei keskendu võimusuhetele poiste ja tüdrukute või poiste endi vahel ega uuri teemat interseksionaalselt, mistõttu käsitleme mehelikkusi kui käitumuslike, emotsionaalsete ja tunnetuslike kogemuste ning sotsiokultuuriliste hoiakute võimalikke kogumeid.

Mehelikkuse seos traditsiooniliselt naiselike omadustega

Kaastunde, õrnuse ja haavatavuse väljanäitamine ning abi palumine on käitumisviisid, mida sageli taunitakse poiste traditsioonilise kasvatus juures kui mittemehelikke. “Pehmete” tunnete väljendamine võib viidata võimu puudumisele, samas kui võimu väljendamine moodustab hegemoonilise mehelikkuse tuuma (Kaufman 2001, 2009). Uurimused on näidanud, et noormehed, kes enese hinnangul sarnanevad domineeriva (hegemoonilise) mehelikkuse mudeliga või pooldavad selle üksikuid komponente, on ülejäänutega (mittedomineerivaks hindavate või selle norme mittepooldavate noormeestega) võrreldes vähem empaatilised, kesismate võimetega väljendada oma tundeid, vähem rahul oma intiimsuhetega ning madalama enesehinnanguga (Burn ja Ward 2005; Chu jt. 2005; Dimke 2006). Lisaks kiidavad

nad oma suhetes rohkem heaks traditsiooniliselt mehe ja naise rolliga seostatavaid hoiakuid ja käitumispraktikaid (Chu jt. 2005). Näiteks ei pea Chu jt. (2005) uurimuse kohaselt end hegemoonilise mehelikkusega seostavad noormehed enesele omaseks armastusel ja lähedusel põhinevate suhete loomist.

Põhjamaades tehtud uurimustele viidates on mitmed autorid (Haavio-Mannila ja Kontula 2003; Hearn jt. 2012) hakanud rääkima “pehmemaid” omadusi väärtustava mehelikkuse levimisest. Nimelt tuuakse sellist mehelikkust esindavate meeste puhul iseloomulike joontena välja õrnuse väljendamist, avatust ning suuremat sugupoolte võrdsuse pooldamist ja vähesemat topeltstandardite sallimist. Nn. uus mehelikkus, mida vaimse tervise spetsialistid on nimetanud ka positiivseks mehelikkuseks (Kiselica 2011), propageerib väheagressiivset mehelikkuse praktikat ja sellest tulenevaid efektiivseid konfliktide lahendamise viise (Hong 2000). Positiivse mehelikkuse kuvandi kandja võib endale lubada hirmu ja ärevuse kogemist ning hoolivuse ja empaatilise väljendamist kui ressursi nende tunnetega toimetulekuks. Ka lubab positiivse mehelikkuse kuvand mehel luua võrdväärseid suhteid naistega ning olla vaba homofobiast sõprusuhetes teiste meestega. Mitmed Eesti soouurijad on täheldanud “pehmete” mehelikkusevormide esilekerkimist ka Eestis, analüüsides mehi, kes portreerivad end pigem romantiliste, tundeliste, empaatiliste, perekesksete, aktiivse isa rolli võtvate ja isaksolemist hindavate meestena (Kempel ja Siibak 2010; Toming 2007; Pajumets 2012).

Mehelikkuse seos seksuaalse eneseteostusega ja hoiakutega vägivalla suhtes

Seksuaalne eneseteostus ja potents on tähtsad komponendid maskuliinse seksuaalse ideaali konstrueerimisel, järelikult ka võimusuhete väljendamisel nii meeste ja naiste kui ka

meeste endi vahel (Cossins 2000). Eakaaslased esitavad väljakutse poiste mehelikkuse enesehinnangule, mistõttu poisid tajuvad survet olla seksuaalselt aktiivne. Uuringud on näidanud, et traditsioonilisi mehelikkuse norme pooldavatel noormeestel on rohkem seksuaalpartnereid ja nad näitavad välja vähem intiimsust suhetes vastassugupoolega kui noorukid, kes määratlevad ennast vähem traditsioonilise mehelikkuse kuvandi järgi (Pleck jt. 1993). Paljud teismelised poisid kiitlevad sõprade ees oma seksuaalkogemustega, rääkides enda kogemustest võistluse kontekstis, väljendades sellega hoiakut vastassugupoole kui oma seksuaalse eneseteostuse objekti (Harper jt. 2004). Selline seksuaalse võimekuse esitamine on oluline mehelikkuse tõestus, mis võib aidata eakaaslaste silmis sotsiaalset staatust tõsta ja grupiliikmelisust säilitada.

Maskuliinne seksuaalsus eeldab elamist konkreetsetes ühiskonnas normiks peetava mudeli kohaselt, samas kui sellele standardile mittevastamine võib tekitada probleeme neile meestele, kes määratlevad endid normist hälbinutena. Messerschmidt (2000) on leidnud, et poisid, kes enda hinnangul ei vasta valitseva mehelikkuse kriteeriumitele, kuid peavad seda enda jaoks oluliseks, otsivad teisi teid oma mehelikkuse väljendamiseks. Nad esitavad väljakutse domineerivale mehelikkusele, liialdades oma käitumises mõne selle komponendiga. Nii võivad noortegrupis erinevad sotsiaalsed praktikad, nagu vägivald, seksuaalne ekspluatsioon, alkoholi kuritarvitamine ja muu kuritegelik käitumine olla alternatiivseks staatuse saavutamise vahendiks ja normaliseeritud võimu kogemise viisiks (Connell 2005). Tõenduseks viimati öeldule on paljudes uuringutes ilmnenud oluline seos naiste üle domineerimist ja agressiivsust väljendava mehelikkusevormi ja meeste toime pandud või tõenäoliselt toime pandava seksuaalse vägivalda vahel (Aromäki jt. 2002; Dean ja Malamuth 1997; Malamuth jt. 1995; Wheeler jt. 2002).

Seksuaalset vägivalda soosivad kultuuris

levivad reaalsusele mittevastavad veendumused seksuaalkäitumise kohta, mille üheks näiteks on vägistamisega seotud müüdid. Nende müütide kandjad eitavad meeste seksuaalset agressiivsust naiste vastu ja õigustavad agressiivseid tegusid (Lonsway ja Fitzgerald 1994). Paljud uurijad on üksmeelel, et vägistamisega seotud müüdid ongi levinud pigem meeste kui naiste hulgas (Geiger, Fischer ja Eshet 2004; Lonsway ja Fitzgerald 1994), ent mehelikkuse ja vägistamist pooldavate hoiakute seotust uurides on jõutud vastuoluliste tulemusteni. Näiteks Kossi ja Dinero (1988) leidsid, et mehelikkus on positiivses seoses vägivalda pooldavate hoiakutega; Caron ja Carter (1997) ei leidnud aga kinnitust sellele, et traditsiooniliste mehelike isiksusejoontega mehed usuksid vägistamisega seotud müüte rohkem kui androgüünsed või naiselike omadustega mehed. Hill ja Fischer (2001) ei leidnud otsesest seost traditsioonilise meheliku soorolli ja vägistamisega seotud hoiakute vahel. Nende järgi suurendab vägistamisega seotud müütide pooldamise tõenäosust see, kui mehed võtavad omaks seksuaalse võimukuse kui traditsioonilise mehelikkusekuvandi osa.

Mehelikkus ja vanemate kasvatustiil

Kuigi teismees muutub sõprade ja eakaaslaste roll sotsialiseerimisagentidena perekonna omast olulisemaks, on perekond siiski esmane lapse (soolise) identiteedi, enesehinnangu, hoiakute ja väärtuste kujundaja. Ka mõjutab vanemate kasvatustiil ja kodune mikrokliima seda, kuidas noor tuleb toime eakaaslaste hulgas, keda ta oma sõpradeks valib ja kui lähedasi suhteid ta oma sõpradega loob (Bogenschneider jt. 1998; Gray ja Steinberg 1999). Mitmed autorid (Baumrind 1999, 2005; Gray ja Steinberg 1999; Laible ja Carlo 2004) on üksmeelel, et hoolivust, lähedust ja toetust pakkuv ning samal ajal eakohast autonoomsust ja iseotsustamist võimaldav kasvatusviis soodustab kõige enam lapse arenemist sotsiaalselt toimetulevaks ning emotsionaalselt

küpseks inimeseks. Sellised lapsed on oma eale vastavalt sotsiaalselt kompetentsed, positiivse enesehinnanguga, tegutsemisjulged, eakaaslaste suhtes sõbralikud ning käitumise suuna poolest prosotsiaalsed, st. ühiskonna norme ja väärtusi järgivad. Baumrind (1999) on välja toonud, et jahe, vähehooliv ning lapse mõtete, tunnete ja soovide suhtes ükskõikne vanematepoolne kasvatuspraktika võib suurendada tõenäosust, et laps kasvab ebakindlaks, haavatavaks, puuduliku eneseregulatsiooni ja vastutustundega isikuks, kes kannab riski käituda vägivaldselt ja norme rikkuvalt. Laible ja Carlo (2004) rõhutavad oma uurimustele tuginedes, et ka lapse tegevuse liigne kontrollimine ja tema loomupärase autonoomsusevajaduse piiramine põhjustavad madalat enesehinnangut ning pärsivad eale vastava sotsiaalse kompetentsuse arengut.

Nii nagu poegade ja tütarde puhul kasutatakse erinevaid kasvatusviise, erinevad ka emade ja isade kasvatusstrateegiad laste suhtes (McKinney ja Renk 2008). Traditsioonilise rollimudeli järgi, mis on ka Eestis valdav (Vainu jt. 2010), nähakse emasid sagedamini laste eest hoolitsejana, isasid aga leivateenijana. Võrreldes emadega osalevad isad vähem laste kasvatamises ning on pigem distsiplineerijad kui läheduse ja helluse pakkujad (Parsons ja Bales 1955). Ühiskondlike muutustega seoses võib aga kohata üha rohkem isasid, kes hoolitsevad igapäevaselt oma lapse eest, ja väärtust on kogumas aktiivse isa kuvand (Cabrerera jt. 2000; Pajumets 2012; Toming 2007). Samas nendib McHale koos kolleegidega (1999), et lapse soolisele sotsialiseerumisele võivad isade soorollilised hoiakud avaldada isegi suuremat mõju kui emade hoiakud. Floyd kolleegidega (2000) täheldasid positiivse isaduse edasikandumist isalt pojale. Nad nentisid, et isade aktiivne osalemine poegade kasvatamises ning nende suhtes hoolivuse ja läheduse väljanäitamine on oluliselt seotud poegadel sarnase käitumismustri omaksvõtuga ehk siis positiivse maskuliinsuse väärtustamisega. Pollacki (1998) andmetel on kasvatustegevus

vähehaaratud ja/või vähehoolivate isade poegade võrreldes hoolivate ja osavõtlike isade pojad empaatilisemad, enesekindlamad, võimalisemad väljendama paarisuhtes intiimsust ning soorollihoiakutes paindlikkust.

Metoodika

Valim

Käesoleva artikli empiiriliseks aluseks on 2003. aastal korraldatud koolinoorte seksuaalkäitumise ja -hoiakute uuringu Eesti andmed (Mossige jt. 2007). Uuringu tegid Tartu Ülikool ja Tartu Laste Tugikeskus ning küsitleti gümnaasiumis ja kutsekoolis õppivaid noori. Uuringus osalenud noored täitsid koolitunni ajal iseisvalt ankeedi, istudes küsitlemise ajal eraldi pinkides. Uuringus osalemine oli vabatahtlik ning anonüümne. Õpilasi küsitlesid uuringuga seotud isikud Tartu Ülikoolist. Valimi koostamise aluseks oli riiklik haridusstatistika, mille põhjal moodustati koolide klastervalim nii, et see oleks esinduslik Eesti piirkondade, õppekeele (eesti, vene) ning koolitüübi (keskkool/gümnaasium, kutsekool) suhtes.

Käesolevas analüüsis kasutasime 16–19-aastaste noormeeste vastuseid (837 vastajat). Vastajad jaotusid vanusegruppidesse järgmiselt: 16-aastaseid 15%; 17-aastaseid 36%; 18-aastaseid 35% ja 19-aastaseid 14%. Eestlasi oli valimis 73%, venelasi 26% ja mõnest muust rahvusest 1% (edaspidi analüüsitakse vene ja muust rahvusest vastajaid koos). Keskkoolis/gümnaasiumis õppis 61% ja kutsekoolis 39% vastajatest. Pere struktuuri järgi jaotusid vastajad järgmiselt: 67% elas koos mõlema bioloogilise vanemaga, 20% elas ühe vanemaga ning 13% kasuvanemaga peres.

Mõõteinstrument ja analüüsimeetodid

Mõõteinstrumenti keskseks osaks on Sandra Bem (1974, 1981) BSRI (*Bem Sex Role Inventory*) lühendatud skaala. Algselt oli BSRI küsimustik mõeldud mõõtma mehelike ja nai-

selike omaduste ihaldusväärstust mõlemale sugupoolele, kuid hiljem on seda aktiivselt kasutatud enesekohase mõõdikuna soorollitüüpide leidmisel (Choi, Fuqua ja Newman 2008). Bemi metoodika kohaselt moodustuvad kaks faktorit, millest ühes on esindatud maskuliinsed ja teises feminiinsed omadused, mida kombineerides saab neli soorollitüüpi: mehelik, naiselik, androgüünne ja väljakujunemata. BSRI skaala rakendused hilisemal ajal ja erinevates ühiskondades on toonud ilmsiks küsimustiku valiidsusprobleemid ning näidanud, et arusaamine mehelikest ja naiselikest omadustest on ajas muutuv ning sõltub kultuurilisest ja sotsiaalsest taustast (Holt ja Ellis 1998). Andsime endale aru kasutatud skaala võimalikest nõrkadest külgedest, kuid seadsime siiski eesmärgiks püüda uurida mehelikkusetüüpe BSRI skaala abil. Nõustume, et naiselikuks või mehelikuks peetav on seotud aja ja kohaga, ning mõistame selle mõjustatust kontekstist. Seda suurem on meie huvi otsida empiirilist tuge viimasel ajal levinud mehelikkusekäsitlustele stereotüüpset mehelike ja naiselike isiksuseomaduste kaudu.

Ankeedis said vastajad hinnata 8 traditsiooniliselt naiseliku ja 10 traditsiooniliselt meheliku omaduse kehtivust iseenda juures 6-punktsel skaalal (1 – ei kehti üldse, 6 – kehtib täielikult, tabel 1). Vastajate grupeerimiseks enesehinnangu alusel kasutasime klasteranalüüsi k-keskmiste meetodil, mis lahterdab indiviide erinevatele tunnustele antud vastuste sarnasuse alusel.

Mehelikkusetüüpidesse koonduvate noormeeste hoiakute ja käitumispraktikate kirjeldamiseks kasutasime mitmeid sõltumatuid tunnuseid, mis koondasime vajadusel neid summeerivatesse indeksitesse.

Vanemate kasvatusstiili indeksid moodustasime kahest tunnustekomplektist. Vastajaga kooselava/te vanema/te osavõtlikkust vastaja suhtes mõõtsime 5 väitega ja lapse iseseisvuse piiramist 2 väitega nõustumisskaalal: 1 – ei ole üldse nõus, 6 – täiesti nõus. Osavõtlikkuse indeksi sisemine konsistentsus (Cronbach'i α)

oli 0,71, iseseisvuse piiramise indeksil aga 0,62.

*Rahulolu oma oskuste ja võimete*ga (tinglikult rahulolu soorolliga) uurisime Burt'i (1980) OSRS (*Own Sex Role Satisfaction*) skaala abil. Vastajal tuli hinnata rahulolu 10 võime ja oskuse seisukohalt 7-pallilisel skaala (1 – ei ole üldse rahul, 7 – väga rahul). Summeritud väärtustest moodustasime soorolliga rahulolu indeksi, mis varieerus vahemikus 10...70; Cronbach'i $\alpha = 0,82$.

Seksuaalsuhetega seotud hoiakuid mõõtev küsimustiku osa sisaldas kahte alakalaat. Instrumentaalsete hoiakute skaalaga uurisime seksuaalsuhtes topeleststandardit ja soolist ebavõrdsust pooldavat lähenemist ning romantiliste hoiakute skaalaga monogaamsete ja armastusel baseeruvate suhete pooldamist (vastavalt 6 ja 3 väidet 5-pallisel nõustumisskaalal: 1 – ei ole üldse nõus, 5 – täiesti nõus; mõlemal puhul Cronbach'i $\alpha = 0,65$).

Vastaja arvamust seksuaalsete normide ja käitumispraktikate kohta sõprade hulgas mõõtsime kolme väitega skaalal 1 – täiesti vale, 5 – täiesti õige. Väited olid sõnastatud järgmiselt: 1) kui mõni mu sõpradest või tuttavatest osutuks homoseksuaaliks, siis tõrjutakse ta meie sõpruskonnast välja; 2) mu sõprade ja tuttavate seas on tavaline kiidelda oma seksuaalkogemustega; 3) mõned mu sõpradest ja tuttavatest nadivad vägivaldsete pornofilmide vaatamist.

Vägistamise müütidega nõustumist uurisime modifitseeritud Burt'i (1980) skaala abil (RMA – *Rape Myth Acceptance*, 6 väidet 7-pallisel skaalal, 1 – ei ole üldse nõus, 7 – täiesti nõus). Koostasime taas summeritud indeksi, mille väärtused varieerusid vahemikus 6...42; Cronbach'i $\alpha = 0,67$.

Vastaja seksuaalelu praktikaid uurisime kolme küsimusega: "On Sul kunagi olnud kindel tüdruk-sõber?" (jah/ei); "Kuidas Sa arvad, kui palju on sul seksuaalkogemusi oma eakaaslastega võrreldes?" (vähem/umbes sama palju kui teistel/rohkem) ning "Mitme erineva inimesega oled olnud seksuaalvahekorras?" (mitte ühe-

gagi/1–3 partneriga/4 või enama partneriga).

Seksuaalset vägivaldsust mõtsime nelja väite abil: “Oled kellelegi survet avaldanud, kedagi veennud või sundinud a) masturbeerima, b) seksuaalvahekorda astuma, c) oraalseksi tegema, d) anaalseksi tegema”. Respondent loeti tema hinnangutest lähtuvalt vägivaldselt käitunuks, kui ta vastas jaatavalt vähemalt ühele esitatud väitele. *Seksuaalse vägivaldsuse tõenäosust uurisime lisaks küsimusega*: “Kui Sa oleksid üks paljudest, kas siis osaleksid teise noore seksuaalses äraka-

sutamises?” (5-palliline nõustumiskala: 1 – ei ole üldse nõus, 5 – täiesti nõus).

Analüüsimeetoditena kasutasime protsentjaotusi, gruppidevahelisi erinevusi analüüsime dispersioonanalüüsi ja Scheffe *post-hoc* testi abil. Mehelikkusetüüpide seoseid hoiakute, seksuaalkogemuste, seksuaalse väärkohtlemise toimempanemise ning ärakasutamise tõenäosusega uurisime logistilise regressiooniga.

Mehelikud ja naiselikud omadused (skaala 1–6)	Enesekindel-hooliv (E) (n=352)	Agressiivne-väehooliv (A) (n=192)	Selgelt eristumata (S) (n=220)	F-staatistik	Scheffe test
Mehelikud omadused					
seisab oma seisukohtade eest	5,1	5,2	4,1	116,20*	S < E, A
kaitseb oma arvamusi	5,0	5,1	4,0	86,58*	S < E, A
kindel	4,9	4,1	3,9	69,57*	S, A < E
tugev isiksus	4,6	4,3	3,5	86,31*	S < A < E
riskialdis	4,3	4,3	3,1	77,46*	S < E, A
domineeriv	4,1	3,9	2,7	111,40*	S < A, E
sobib hästi liidriks	4,0	4,2	2,4	150,54*	S < E, A
sõltumatu	4,0	3,9	3,5	10,60*	S < A, E
otsustab kergesti	3,6	3,5	3,1	10,84*	S < A, E
agressiivne	2,4	3,9	2,2	98,70*	S, E < A
Naiselikud omadused					
sõbralik, heasüdamlik	5,4	4,3	4,7	87,02*	A < S < E
on mõistev	5,3	4,3	4,5	92,62*	A, S < E
lohutab teisi	5,2	3,9	3,6	143,89*	S, A < E
soe	5,0	3,4	3,6	155,64*	A, S < E
armastab lapsi	5,0	3,5	3,7	119,43*	A, S < E
arvestab teistega	4,9	3,9	4,3	68,76*	A < S < E
hell	4,9	3,2	3,6	164,49*	A < S < E
arg	2,9	2,4	3,0	11,72*	A < E, S

Tabel 1. Mehelike ja naiselike omaduste keskmised väärtused klasteranalüüsis ilmnunud mehelikkusetüüpide järgi (dispersioonanalüüs ja Scheffe test).

Märkus: * $p < 0,01$. Scheffe testis on üksteisest statistiliselt oluliselt ($p < 0,05$) eristuvad grupid tähistatud “<” märgiga. E = enesekindel-hooliv mehelikkusetüüp, A = agressiivne mehelikkusetüüp, S = selgelt eristumata mehelikkusetüüp.

Tulemused

Mehelikkusetüüpidesse jagunemine

Klasteranalüüsi tulemusena jaotusid vastajad enesehinnangute alusel kolme mehelikkusetüüpi (tabel 1), millele andsime järgmised tinglikud nimetused: enesekindel-hooliv tüüp (46% vastanutest), agressiivne-vähehooliv tüüp (25% vastanutest) ning selgelt eristumata tüüp (29% vastanutest). Vanuse järgi mehelikkusetüübiti erinevusi ei olnud, küll aga ilmnis erisusi rahvuse alusel. Eestlaste seas oli mitte-eestlastega võrreldes rohkem eristumata mehelikkusetüüpi kuuluvaid vastajaid (vt. tabel 3). Teiste rahvuste esindajate hulgas oli aga enam enesekindlasse-hoolivasse ning agressiivsesse-vähehoolivasse tüüpi kuuluvaid vastajaid.

Järgnevalt tegime dispersioonanalüüsi ja Scheffe testi eesmärgiga välja selgitada, kui oluliselt nimetatud mehelikkusetüübid eristuvad üksteisest nende moodustamisel aluseks olnud mehelike ja naiselike omaduste poolest. Analüüsist ilmnis, et enesekindlasse-hoolivasse tüüpi kuuluvad noormehed hindasid enda puhul kõrgelt nii mehelikke kui ka naiselike omadusi. Nad pidasid end kindlaks, tugevaks isiksuseks, kes seisab oma arvamuste eest, kuid on samal ajal sõbralik, mõistev, hell ja vähe agressiivne. Agressiivsetel-vähehoolivatel poistel oli küll kõrge keskmine skoor paljude mehelike omaduste puhul, ent enesekindlatest-hoolivatest poistest eristas neid enda pidamine oluliselt agressiivsemaks, kuid vähem kindlaks ning tugevaks isiksuseks. Tähelepanuväärne on see, et nad hindasid peaaegu kõiki naiselike omadusi enda puhul madalamalt kui teistesse tüüpidesse kuuluvad poisid. Kolmandasse tüüpi jäid selgelt eristumata mehelikkuse hinnanguga poisid. Neid iseloomustas kõige madalam skoor traditsiooniliste mehelike omaduste puhul. Naiselike omaduste puhul ei pidanud nad end nii mõistvaks, sõbralikuks ja empaatiliseks kui enesekindlasse-hoolivasse tüüpi kuuluvad poisid.

Agressiivsete-vähehoolivate noormeestega võrreldes olid nad aga enda arvates heasüdamlikumad, hellemad ja teistega rohkem arvestavad.

Enesekindlasse-hoolivasse tüüpi paigutunud poisse võib seostada androgüünse soorollitüübiga (Bemi 1974, 1981), kui mitte arvestada nende madalat agressiivsuse kui ühe mehelikkusega seostatud komponendi taset. Agressiivsesse-vähehoolivasse mehelikkusetüüpi kuulujaid iseloomustab nn. *macholikkus*. Bemi tüpologia järgi kuuluksid nad mehelikku soorollitüüpi. Selgelt eristumata mehelikkusetüüpi kuuluvaid poisse saab aga kõrvutada Bemi välja kujunemata soorollitüübiga rühmaga.

Mehelikkusehinnangute profiilid

Järgnevalt tegime kolm binaarset logistilise regressiooni mudelit eesmärgiga välja selgitada, milliste käitumuslike ja hoiakuliste tunnuste poolest erinevad kolme mehelikkusetüüpi kuuluvad noormehed üksteisest (tabel 2). Esimeses mudelis analüüsisime agressiivse-vähehooliva tüübi profiili enesekindla-hooliva tüübi profiiliga võrreldes. Teises mudelis uurisime selgelt eristumata tüübi profiili enesekindla-hooliva tüübi profiiliga võrreldes ning kolmandas mudelis agressiivse-vähehooliva tüübi profiili selgelt eristumata tüübi profiiliga võrreldes. Tulemustest selgus, et kõige enam eristas analüüsitavaid tüüpe soorolliga rahulolu näitaja. Enesekindlad ja hoolivad poisid olid teistesse tüüpidesse kuuluvate poistega kõrvutades statistiliselt oluliselt enam rahul oma soorolliga. Teisel kohal olid rahulolunäitaja poolest agressiivsed-vähehoolivad poisid ning kõige vähem olid rahul selgelt eristumata tüüpi kuuluvad poisid.

Huvipakkuv on, et mehelikkusetüübid eristusid selgelt romantiliste ja instrumentaalsete hoiakute alusel. Enesekindla-hooliva ning selgelt eristumata mehelikkusetüübiga poisid pooldasid oluliselt enam romantilisi ja monogaamil baseeruvaid suhteid kui agressiivse-vähehooliva mehelikkusetüübiga poisid. Samas nõustusid

	Agressiivne- vähehooliv tüüp/ enesekindla- hooliva tüübiga võrreldes I mudel	Eristumata tüüp enesekindla- hooliva tüübiga võrreldes II mudel	Agressiivne- vähehooliv tüüp eristumata tüü- biga võrreldes III mudel
Osavõtlik kasvatusstiil	0,93**	0,98	0,95
Iseseisvust piirav kasvatusstiil	0,95	1,10 [†]	0,84**
Soorolliga rahulolu	0,96**	0,90***	1,07***
Instrumentaalne hoiak suhetesse	1,07*	1,02	1,06 [†]
Romantiline hoiak suhetesse	0,90**	1,00	0,89*
Seksuaalpartnerite arv			
4 või enam partnerit	1,35	0,26	0,90
1–3 partnerit	1,84*	1,30	1,01
Mitte ühtegi	1	1	1
Hinnang seksuaalkogemustele			
Rohkem kui eakaaslastel	0,74	0,23**	3,61*
Sama palju kui eakaaslastel	1,03	1,04	1,15
Vähem kui eakaaslastel	1	1	1
Püsisuhte kogemus			
On olnud kindel tüdruksõber	0,80	0,89	0,89
Ei ole olnud kindlat tüdruksõpra	1	1	1
Homoseksuaalsete tõrjumine	1,18*	1,12	1,08
Seksuaalkogemustega kiitlemine	0,96	0,89	1,13
Vägivaldse porno nautimine	1,12	0,94	1,23*
Vägistamise müütide uskumine	1,00	1,01	1,00
Seksuaalses ärakasutamises osalemise tõenäosus	1,37**	0,91	1,33*
Seksuaalse vägivaldsuse kogemus			
On toime pannud	0,94	0,79	1,21
Ei ole toime pannud	1	1	1
Rahvus			
Eestlane	1,30	1,44	0,68
Vähemusrahvus	1	1	1
N	447	490	343
Hii-ruut (df = 14)	65,12***	128,31***	86,21***
Nagelkerke R ²	0,19	0,31	0,30

Table 2. Mehelikkusetüüpide võrdlus kasvatusstiili, soorollihoiakute, seksuaalkogemuste ja -käitumisega seotud hoiakute järgi (regressioonimudelid).

Märkused: †p < 0,1; *p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001.

agressiivsesse-vähehoolivasse tüüpi kuuluvad vastajad enesekindlasse-hoolivasse tüüpi kuulujatega võrreldes rohkem seksuaalsuhteid puudutavate instrumentaalsete hoiakutega. Ehkki agressiivse-vähehooliva tüübiga poiste instrumentaalsete hoiakute hinnangu keskmine oli märgatavalt kõrgem kui eristumata tüüpi kuuluvatel poistel, ei olnud erinevus siiski statistiliselt oluline (olulisusenivool $p < 0,05$).

Vastajate hinnang vanemate kasvatusstiili kohta oli samuti tähendusrikas mehelikkuse-tüüpe eristav tegur. Enesekindlasse-hoolivasse tüüpi kuuluvad poisid hindasid oma vanemaid oluliselt enam osavõtlikuks kui agressiivsesse-vähehoolivasse tüüpi kuuluvad poisid. Kirjeldava statistika järgi (tabel 3) pidasid eristumata mehelikkusetüübiga poisid oma vanemaid rohkem osavõtlikuks kui agressiivse-vähehoo-

Tunnused	Skaala	Enesekind- del-hooliv	Agressiivne- vähehooliv	Selgelt eristu- mata
Osavõtlik kasvatusstiil	5–30 (keskmine)	24,4	22,5	23,2
Iseseisvust piirav kasvatusstiil	2–12 (keskmine)	5,3	5,6	6,2
Soorolliga rahulolu	10–70 (keskmine)	51,6	48,7	43,5
Instrumentaalne hoiak suhetesse	6–30 (keskmine)	15,7	17,2	16,0
Romantiline hoiak suhetesse	3–15 (keskmine)	10,7	9,1	10,5
Vägistamise müütide uskumine	6–42 (keskmine)	21,3	22,4	20,2
Seksuaalses ärakasutamises osale- mise tõenäosus	1–5 (keskmine)	1,5	1,8	1,4
Homoseksuaalsete tõrjumine	1–5 (keskmine)	2,8	3,3	3,1
Seksuaalkogemustega kiitlemine	1–5 (keskmine)	2,6	2,8	2,3
Vägivaldse porno nautimine	1–5 (keskmine)	2,5	2,8	2,2
Püsisuhte kogemus	On olnud tüdruk- sõber (%)	69	69	57
	Ei ole olnud tüdruk- sõpra (%)	31	31	43
Hinnang seksuaalkogemustele eakaaslastega võrreldes	Rohkem (%)	17	15	4
	Sama palju (%)	48	53	45
	Vähem (%)	35	33	51
Seksuaalpartnerite arv	4 või enam partnerit (%)	17	21	11
	1–3 partnerit (%)	39	44	35
	Mitte ühtegi (%)	44	34	54
Seksuaalse vägivalda toimepanemine	On toime pannud (%)	9	13	6
	Ei ole toime pannud (%)	90	87	94
Rahvus	Eestlane (%)	44	23	33
	Vähemusrahvus (%)	52	19	29

Tabel 3. Kirjeldav statistika sõltumatute tunnuste kohta mehelikkusetüüpide järgi.

liva tüübiga poisid ning vähem osavõtlikuks kui enesekindla-hooliva tüübiga poisid, ent mudelis ei osutunud nimetatud erinevused statistiliselt oluliseks. Eristumata meheliikkusetüübiga poisid eristusid teistesse tüüpidesse kuuluvatest poistest ka selle poolest, et hindasid oma vanaid rohkem iseseisvust piiravateks (juhul kui võtta arvesse üheprotsendilist eksimistõenäosust enesekindla-hooliva meheliikkusetüübiga poiste hinnangu te puhul).

Kirjeldataud regressioonimudelitest selgub, et enesekindla-hooliva ja agressiivse-vähehooliva meheliikkusetüübiga poisid olid eristumata meheliikkusetüüpi kuuluvate noormeestega võrreldes väitnud oluliselt enam, et neil on eakaaslastega võrreldes rohkem seksuaalkogemusi. Püsiuhte kogemuse olemasolu ja seksuaalpartnerite arv osutusid mudelis ebaolulisteks teguriteks, ent kirjeldav statistika tabelis 3 viitab tendentsile, et eristumata tüüpi kuuluvate poiste seas oli teistesse tüüpidesse kuuluvate poistega võrreldes rohkem neid, kellel ei ole olnud kindlat tüdruksõpra ning puudus seksuaalvahekorra kogemus. Agressiivsed-vähehoolivad poisid hindasid enesekindlate-hoolivate poistega võrreldes enda sõbruskonda oluliselt enam homovaenulikuks. Eristumata meheliikkusetüübiga poistest erinesid nad aga sellepoolest, et nõustusid sagedamini väitega, et nende sõbrad naudivad vägivaldseid pornofilme.

Seksuaalset vägivaldsust mõõtvatest tunnustest oli mudelites statistiliselt oluline ainult vastaja hinnang selle kohta, kas ta osaleks grupiviisilises teise noore seksuaalses ärakasutamises. Nimelt oli teistesse tüüpidesse kuulujatega võrreldes agressiivsete-vähehoolivate noormeeste seas oluliselt rohkem neid, kes pidasid seda enda puhul mingil määral tõenäoliseks. Ehkki seksuaalse vägivalda toimepanemise ja vägistamise müütidega nõustumise tunnused osutusid meheliikkusetüüpide võrdlemisel statistiliselt ebaolulisteks, väärub märkimist, et enda hinnangul oli teise inimese suhtes seksuaalselt vägivaldselt käitunud kõige rohkem

agressiivsesse-vähehoolivasse tüüpi kuulunud poiste seas (13%), neile järgnesid enesekindla-hooliva meheliikkusetüübiga poisid (9%) ning seejärel eristumata meheliikkusetüüpi koondunud poisid (6%). Ka vägistamisega seotud müütidega nõustumisel ilmnnes sarnane seos: kõige kõrgem nõustumise skoor oli agressiivsesse-vähehoolivasse tüüpi kuuluvatel poistel ning kõige madalam eristumata meheliikkusetüübiga poistel. Rahvus ei osutunud mudelis statistiliselt oluliseks teguriks.

Arutelu ja kokkuvõte

Käesoleva uuringu eesmärgiks oli traditsiooniliselt naislikeks ja meheliikeks peetavate isiksuseomaduste abil välja selgitada noormeeste meheliikkusetüübid ning analüüsida nendesse tüüpidesse koonduvate poiste soolisi hoiakuid ja hinnanguid oma seksuaalkäitumisele. Sandra Bem (1974, 1981) BSRI skaalat kasutades moodustus poiste enesehinnangute põhjal kolm meheliikkusetüüpi: enesekindla-hooliv, kuhu kuulus kõige rohkem vastanuid, agressiivne-vähehooliv ning selgelt eristumata tüüp. Käesoleva töö autorite meetodiline ja ideoloogiline lähenemine erines Bem pakutust. Bem on kritiseeritud, kuna ta näeb meheliikkust kui indiviidi omandatud ja suhteliselt püsivat iseloomujoonte kogumit, mida peetakse ühiskonnas meeste stereotüüpselt omaseks (Smiler 2004). Mehi, kes ei evi selliseid iseloomuomadusi optimaalsel määral, pidas Bem probleemseteks ja oma soole ebatüüpilisteks. Käesolevas uurin-gus ei pea me selliseid noormehi hälbivateks, vaid näeme neis indiviide, kes võivad kehas-tada teistsugust meheliikkust kui nn. soorolli-tüüpilised noormehed. Seega me eeldame, et võib eksisteerida mitmeid meheliikkuse vorme. Teiseks ei seisne meheliikkus mitte ainult isiksuseomadustes, vaid see avaldub ka käitumis-praktikates, suhtumises ning seda mõjutavad kultuurinormid ja sotsiaalsed suhted. Järgnevalt tulebki juttu erineva meheliikkusetüübiga noor-

meeste seksuaalsetest praktikatest ja hoiakutest ning kasvatuskogemustest.

Seksuaalne eneseteostus ja soolised hoiakud mehelikkusekuvandi osana

Selgus, et enesekindlasse-hoolivasse tüüpi kuulujad väärtustasid kõige kõrgemalt monogaamseid ja armastusel põhinevaid suhteid ning nõustusid kõige vähem seksuaalsuhetes sugupoolte ebavõrdsust ning topelstandardit väljendavate hoiakutega. Enesekindla-hooliva tüübiga poiste profiil viitab pigem uue või positiivse maskuliinsuse, mitte traditsioonilise mehelikkuse kontseptsioonile. Näiteks on nn. uusi mehi kirjeldatud soojade, avatute, empaatiliste, seksuaalsuhetes lähedust ja sugupoolte võrdsust pooldavatena (Kiselica 2011; Hong 2000; Hearn ja Morgan 1990; Haavio-Mannila ja Kontula 2003). Sarnaseid isikuomadusi ja hoiakuid väärtustasid ka meie uurimuses enesekindlasse-hoolivasse tüüpi kuuluvad poisid.

Agressiivsesse-vähehoolivasse tüüpi kuulujate hinnangutes ilmnisid Connelli (2005) käsitlusele sarnaselt domineerivale mehelikkusele viitavad elemendid, nagu võim, domineerimine ja heteronormatiivsus. Just nende hinnangute poolest vastandus see tüüp teistele mehelikkusetüüpidele. Agressiivsesse-vähehoolivasse tüüpi kuuluvad noormehed hindasid kõige kõrgemalt enda valmisolekut seksuaalse vägivalda toimepanemiseks, pooldasid kahte teise tüüpi kuulujatega võrreldes rohkem instrumentaalseid hoiakuid ning lävisid enam eakaaslastega, kes tõrjuvad homoseksuaalseid noori ja tunnevad vastaja arvates huvi vägivaldse pornograafia vastu. Seksuaalset vägivalda käsitatakse kui võimu kehtestamise vahendit (Cossins 2000; Kaufman 2009). Järelikult võime arvata, et ka meie uurimuses agressiivset-vähehoolivat tüüpi noormehed kalduvad võtma vastassugupoolte üle võimu. Ka instrumentaalsed hoiakud peegeldavad sooliselt ebavõrdse orientatsiooni poolda-

mist sugudevahelises suhtlemises. Homoseksuaalse kalduvusega eakaaslaste tõrjumine on aga märk vastandumisest teistsugustele, “ebamehelikena” tajutavatele noormeestele ning enda positsiooni ja võimu demonstreerimine. Suhtlemine sõpradega on oluliseks sotsiaalseks keskkonnaks, kus luuakse ja taasluuakse maskuliinseid norme ja praktikaid (Messerschmidt 2000). Sõprade avalikult väljendatud või oletatavad seksuaalkogemused ja seksuaalsed normid võivad suurendada nooremeeste kalduvust käituda seksuaalselt vägivaldselt ja väljendada teistsuguse seksuaalse sättumusega inimeste suhtes vastuseisu (Abbey jt. 2001; Poteat 2007). Poisid, kes peavad oluliseks normatiivse mehelikkuse normidele vastamist, võivad kogeda ebakindlust ja hirmu oma mehelikkuse piisavuse pärast (Kaufman 2009). Selline hirm võib omakorda kutsuda esile soovi peita või mitte tunnistada endas nõrkusele viitavate naiselike joonte olemasolu, vältida romantiliste tunnete väljanäitamist ning rõhutada maskuliinsuse ekstreemsete vormide järgimist agressiivselt käitudes. Ajendatuna soovist pälvida eakaaslaste tunnustus ja omaksvõtt ning hirmust kahjustada grupile vastandudes enda prestiiži ja mehelikkust, võivad sellised poisid minna kaasa grupiviisilise agressiivse käitumisega.

Eristumata mehelikkusetüübiga poisse iseloomustas teistesse tüüpidesse kuuluvate poistega võrreldes tagasihoidlikum kogemustepagas seksuaalsuhetes. Seetõttu on ka igati loogiline, et nende sõpruskonda ei kuulunud aktiivselt oma seksuaalkogemustest rääkivaid ja vägivaldsete pornograafiliste materjalidega kokkupuutunud noori. Olgugi et enda seksuaalselt kogenuna esitlemine on märk, et vastatakse normatiivse maskuliinse seksuaalsuse kriteeriumitele ja omatakse seeläbi ka teatavat võimu (Kaufman 2009; Messerschmidt 2000), ei saa käesoleva uuringu tulemuste põhjal väita, et eristumata tüübiga noormehed kogeksid teistest vähem võimu ning see

mehelikkusekonstruktsioon asetuks teiste konstruktsioonidega võrreldes mehelikkuste hierarhias madalamale positsioonile.

Enesekindel-hooliv mehelikkusetüüp kannab enim soorollilist rahulolu

Märkimisväärseks enesekindel-hoolivasse tüüpi koondunud vastajaid teisest kahest grupist eristavaks asjaoluks oli kõrgem soorolliga rahulolu tase. Arvestades seda, et soorolliga rahulolu näitaja peegeldab vastajate hinnangut stereotüüpselt mehelike ja naiselike tegevustega (näiteks suhete loomine ja hoidmine, emotsioonide väljendamine, otsuste langetamine) toimetulemise kohta, siis on ka saadud tulemus ootuspärane. Enesekindla-hooliva mehelikkusetüübiga poisid hindasid enda puhul üsna kõrgelt erinevaid mehelikke ja naiselikke omadusi ning näisid olevat aktiivsed paari- ja seksuaalsuhete loomisel, mistõttu on ka ilmne, et nad olid rahul oma erinevate oskuste ja praktikatega. Saadud tulemus haakub teiste autorite (Lau 1989; Rose ja Montemayor 1994) leidudega, mille järgi on androgüünse soorollitüübiga noorukid naiseliku ja eristumata soorollitüübiga noortega võrreldes kõrgema üldise enesehinnanguga ning silmapaistvama sotsiaalse võimekuse ja oskusega luua sõprussuhteid.

Tõendeid mehelikkusemuustrite põlvkondlikust edasikandumisest

Analüüsist selgusid seosed vanemate kasvatusstiili ja poiste mehelikkusetüüpide vahel. Enesekindla-hooliva enesehinnangute profiiliga poisid kirjeldasid oma vanemaid väga hoolivate, soojade ja toetavate ning vähe nende iseotsustamisvõimet ja eakohast autonoomsuse arengut piiravate. Kuigi meie andmestikus ei ole eraldi hinnanguid ema ja isa kasvatusstiili kohta, on tulemus heas kooskõlas Floyd'i jt. (2000) ning Pollacki (1998) käsitlustega, mille kohaselt kanduvad positiivsed maskuliinsu-

semustrid edasi isadelt poegadele. Vanemate läheduse ja hoolitsuse kogemine ning nende positiivne reageering lapse mõtetele ja soovidele võisid tõenäoliselt soodustada poiste kujunemist heatahtlikeks, mõistvateks ning oma tundeid väljendavateks noorteks. Pollackile (1998) tuginedes võib eeldada, et ühelt poolt vanemate positiivne rollimudel ning teisalt poiste kõrgem traditsiooniliselt naiselike karakteristikute evimine ajendab poisse väärtustama seksuaalsuhetes rohkem romantilist, monogaamset ning sooliselt vastastikku arvestavat käitumispraktikat. Vanemate osavõtlik kasvatusviis koostöös lapse iseotsustamise ja autonoomsuse soodustamisega aitab lapsel kujuneda iseseisvalt toimetulevaks, positiivse enesehinnangu ja prosotsiaalse käitumisega isikuks (Baumrind 1999; Laible ja Carlo 2004).

Agressiivsesse-vähehoolivasse tüüpi kuuluvad poisid vastandusid teistesse tüüpidesse koondunud poistele, kuna hindasid oma vanemate osavõtlikkust kõige madalamalt. Võib eeldada, et vähehooliv ja vähe toetust pakkuv suhe vanema ja noore vahel ei toeta nooruki emotsionaalse avatuse ja empaatilise arengut. Poistel, kes on emotsionaalselt n.-ö. väheharitud, võib olla raskusi enda tunnete väljendamise ja teiste tunnete mõistmisega (Chu jt. 2005). Teiseks võib osavõtmatu, hoolimatu kasvatusstiil soodustada nooruki haavatavuse, ebakindluse ja madala enesehinnangu kujunemist (Baumrind 1999, 2005; Laible ja Carlo 2004) ning rigiidseid hoiakuid soorollidesse (Pollack 1998). Viimati nimetatu võib omakorda väljenduda kalduvuses domineerida naiste üle ja nende suhtes agressiivselt käituda (Kaufman 2009).

Eristumata mehelikkusetüübiga poisid arvasid kahte teise tüüpi kuulujatega võrreldes oluliselt enam, et nende vanemad ei ole lasknud neil piisavalt iseseisvalt otsustada ning on kohelnud neid eale mittevastavalt, st. tegelikult nooremata. Baumrindi (1999) ning Laible'i ja Carlo (2004) järgi võivad vanemate jäik kontroll teismelise tegevuse üle ja eakohase autonoomsuse

piiramine olla teguriteks, mis pärsivad nooruki iseseisva toimetuleku ja sotsiaalse kompetentsuse arengut ning alandavad tema enesehinnangut. See aga seletab, miks määratlemata mehelikkusetüübiga noormehed hindasid teistes tüüpidesse kuulujatega võrreldes enese puhul madalamalt selliseid traditsioonilisel mehelikuks peetavaid omadusi nagu sõltumatus, oma arvamuse kaitsmine ja liidriks sobimine. Tajudes end eakaaslastega võrreldes seksuaalselt kogenematumana, võivad eristumata tüübiga poisid tunda, et nad ei vasta eeldatavatele valitsevatele mehelikkusenormidele, ning on seetõttu vähem rahul oma oskuste ja võimete ning meheliku eneseteostusega.

Selles uuringus oleme kombineerinud sageli kritiseeritud, isiksusetüüpidel põhinevat mehelikkuse mudelit arusaamaga, mille järgi mehelikkus säilib ja areneb sotsiaalsete praktikate kaudu. Ehkki tulemused vihjasid teatud mehelikkusetüübiga noormeeste võimupüüdlustele, ei võimaldanud analüüsi aluseks olev mõõtmisinstrument välja selgitada võimuhierarhiaid sugupoolte vahel ja meessoo sees. Töös analüüsisime küll mehelikkusetüüpide jagunemist rahvuste järgi, kuid saadud tulemused ei toonud esile märkimisväärseid erinevusi eestlaste ja mitte-eestlaste mehelikkuse hinnangutes. Detailsem noormeeste käitumispraktikate ja hoiakute võrdlev analüüs sotsiaaldemograafiliste kategooriate järgi ei olnud selle uuringu eesmärgiks ning ankeedi piiratuse tõttu ei oleks seda täielikult saanud ka teha. Seega ei saa käesoleva töö tulemusi kõrvutada Connelli (2005) mehelikkuse tüpoloogiaga ega väita, et üks või teine mehelikkusetüüp või eesti või vene rahvusest noored kehastaksid hegemoonilist, marginaalset või mõnd muud tüüpi mehelikkuse mudelit. Pigem näitas meie analüüs, et mehelikkuse enesehinnangud on seotud vanemate kasvatusstiiliga ning "pehmemasse" mehelikkusetüüpi kuulujatel on ülejäänud kahte tüüpi kuulujatega võrreldes enim positiivseid ressursse vastastikku hoolivate ja mõistvate sugudevaheliste suhete

loomiseks. Sotsiaalsete praktikate uurimisel on oluline andmete sotsiaalne kontekst. Kuna meie andmed pärinevad 2003. aastast ja vahepealsete aastate jooksul on eesti ühiskond muutunud, siis ei pruugi meie analüüsi tulemused samaväärselt hästi kirjeldada praegust olukorda. Samas arvestades ühiskonna liikumist suurema soolise võrdõiguslikkuse poole ning alternatiivsete mehelikkusevormide esilekerkimist, märkamist ja kajastamist avalikkuses (Kempel ja Siibak 2010; Pajumets 2011; Siibak 2010), võime arvata, et soolise võrdsuse pooldamine, empaatilisus ja vähem agressiivsed mehelikkusekuvandid on praegusel ajal noormeeste seas enam levinud kui 2003. aastal. Usume, et need leiavad üha suuremat poolehoidu ja omaksvõttu ka edaspidi. Muutuste väljaselgitamine eeldab aga jätku-uuringu tegemist.

Kirjandus

- Aavik, Kadri (2009). Soo sotsiaalne konstrueerimine seitsmes Tallinna lasteaias. *Ariadne Lõng*, 1/2, 12–27.
- Abbey, Antonia; McAuslan, Pam; Zawacki, Tina; Clinton, A. Monique; Buck, Philip O. (2001). Attitudinal, Experiential, and Situational Predictors of Sexual Assault Perpetration. *Journal of Interpersonal Violence*, 16, 784–807.
- Ainsaar, Mare; Soo, Kadri; Laur, Tiina (2010). Naiselikkuse ja mehelikkuse seos isikuomadustega 16–19-aastaste Eesti noorte seas. *Ariadne Lõng*, 1/2, 57–74.
- Aromäki, Anu S.; Haebich, Kim; Lindman, Ralf E. (2002). Age as a Modifier of Sexually Aggressive Attitudes in Men. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43, 419–423.
- Baumrind, Diana (2005). Patterns of Parental Authority and Adolescent Autonomy. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 108, 61–69.
- Baumrind, Diana (1999). The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use. *In*

- Lerner, R. M.; Castellino, D. R. (eds.), *Adolescents and Their Families. Structure, Function, and Parent-Youth Relationships*. Garland Publishing, New York, 22–61.
- Bem, Sandra L. (1981). Gender Schema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing. *Psychological Review*, 88, (4), 354–364.
- Bem, Sandra L. (1974). The Measurement of Psychological Androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155–162.
- Bogenschneider, Karen; Wu, Ming-yeh; Raffaelli, Marcela; Tsay, Jenner C. (1998). Parental Influences on Adolescent Peer Orientation and Substance Use: The Interface of Parenting Practices and Values. *Child Development*, 69, (6), 1672–1688.
- Burn, Shawn M.; Ward, A. Zachary (2005). Men's Conformity to Traditional Masculinity and Relationship Satisfaction. *Psychology of Men & Masculinity*, 6, (4), 254–263.
- Burt, Martha R. (1980). Cultural Myths and Supports for Rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, (2), 217–230.
- Cabrera, Natasha J.; Tamis-LeMonda, Catherine S.; Bradley, Robert H.; Hofferth, Sandra; Lamb, Michael E. (2000). Fatherhood in the Twenty-First Century. *Child Development*, 71, (1), 127–136.
- Caron, Sandra L.; Carter, Bruce (1997). The Relationships Among Sex Role Orientation, Egalitarianism, Attitudes Toward Sexuality, and Attitudes Toward Violence Against Women. *The Journal of Social Psychology*, 137, 568–587.
- Choi, Namok; Fuqua, Dale R.; Newman, Jody L. (2008). The Bem Sex-Role Inventory: Continuing Theoretical Problems. *Educational and Psychological Measurement*, 68, (5), 881–900.
- Chu, Judy Y. (2004). Adolescence. In Kimmel, M.; Aronson, A. (eds.), *Men and Masculinities. A Social, Cultural, and Historical Encyclopedia*. ABC-CLIO Inc., Santa Barbara, 5–7.
- Chu, Judy Y.; Porche, Michelle V.; Tolman, Deborah L. (2005). The Adolescent Masculinity Ideology in Relationships Scale. Development and Validation of a New Measure for Boys. *Men and Masculinities*, 8, (1), 93–115.
- Connell, Robert W. (2005). *Masculinities*. 2nd ed. Polity Press, Cambridge.
- Connell, Robert W. (2002). Understanding Men: Gender Sociology and the New International Research on Masculinities. *Social Thought & Research*, 24, 1/2, 13–31.
- Cossins, Annie (2000). *Masculinities, Sexualities and Child Sexual Abuse*. Kluwer Law International, The Hague, London, Boston.
- Dean, Karol E.; Malamuth, Neil M. (1997). Characteristics of Men Who Aggress Sexually and of Men Who Imagine Aggression: Risk and Moderating Variables. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, (2), 449–455.
- Dimke, Jim (2006). *Intimacy, Empathy, and Social Distance as They Relate to the Construct of Hypermasculinity in a College Population*. Humboldt State University, Arcata, California.
- Flood, Michael (2002). Between Men and Masculinity: An Assessment of the Term "Masculinity" in Recent Scholarship on Men. In Pearce, S.; Muller, V. (eds.), *Manning the Next Millennium: Studies in Masculinities*. Black Swan Press, Perth, 203–213.
- Floyd, Kory; Morman, Mark T. (2000). Affection Received from Fathers as a Predictor of Men's Affection with Their Own Sons: Tests of the Modeling and Compensation Hypotheses. *Communication Monographs*, 67, (4), 347–361.
- Geiger, Brenda; Fischer, Michael; Eshet, Yovav (2004). Date-Rape-Supporting and Victim-Blaming Attitudes Among High School Students in a Multiethnic Society. *Journal of Interpersonal Violence*, 19, 406–426.
- Gray, Marjory Roberts; Steinberg, Laurence (1999). Adolescent Romance and the Parent-Child Relationship. A Contextual Perspective. In Furman, W.; Brown, B.B.; Feiring, C. (eds.), *The Development of Romantic Relationships in Adolescence*. Cambridge University Press, Cambridge, 235–265.
- Haavio-Mannila, Elina; Kontula, Osmo (2003). Single and Double Sexual Standards in Finland, Estonia, and St. Petersburg. *The Journal of Sex Research*, 40, (1), 36–49.
- Harper, Gary W.; Gannon, Christine; Watson, Susan E.; Catania, Joseph A.; Dolcini, Margaret (2004). The Role of Close Friends in African American Adolescents'

- Dating and Sexual Behavior. *Journal of Sex Research*, 41, (4), 351–363.
- Hearn, Jeff; Morgan, D. H. J. (1990). *Men, Masculinities and Social Theory*. Unwin Hyman, Routledge, London, New York.
- Hearn, Jeff; Nordberg, Marie; Andersson, Kjerstin; Balkmar, Dag; Gottzén, Lucas; Klinth, Roger; Pringle, Keith; Sandber, Linn (2012). Hegemonic Masculinity and Beyond: 40 Years of Research in Sweden. *Men and Masculinities*, 15, (1), 31–55.
- Hill, Melanie S.; Fischer, Ann R. (2001). Does Entitlement Mediate the Link Between Masculinity and Rape-Related Variables? *Journal of Counseling Psychology*, 48, (1), 39–50.
- Holt, Cheryl L.; Ellis, Jon B. (1998). Assessing the Current Validity of the Bem Sex-Role Inventory. *Sex Roles*, 39, 929–941.
- Hong, Luoluo (2000). Toward a Transformed Approach to Prevention: Breaking the Link Between Masculinity and Violence. *Journal of American College Health*, 48, (6), 269–279.
- Kalmus, Veronika (2010). Eesti elanike väärtusmustrid. *Rmt-s* Lauristin, M. (toim.), *Eesti inimarengu raport 2009*. SA Eesti Koostöökoogu, Tallinn. 114–117.
- Kaufman, Michael (2009). The Construction of Masculinity and the Triad of Men's Violence. In Tracy, O. E. (ed.), *The Social Construction of Difference and Inequality. Race, Class, Gender, and Sexuality*. McGraw-Hill Higher Education, New York, 584–600.
- Kaufman, Michel (2001). Mehed, feminism ja meeste vasturääkivad võimukogemused. *Ariadne Lõng*, 1/2, 137–151.
- Kempel, Greete; Siibak, Andra (2010). Peamised trendid meeste tekstilisel konstrueerimisel naistajakirja Cosmopolitan artiklites. *Ariadne Lõng*, 1/2, 42–56.
- Kiselica, Mark S. (2011). Promoting Positive Masculinity While Addressing Gender Role Conflict: A Balanced Theoretical Approach to Clinical Work with Boys and Men. In Blazina, C.; Shen-Miller, D. S. (eds.), *An International Psychology of Men. Theoretical Advances, Case Studies, and Clinical Innovations*. Routledge, New York, 127–156.
- Koss, Mary P.; Dinero, Thomas E. (1988). Predictors of Sexual Aggression Among a National Sample of Male College Students. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 528, 133–147.
- Laible, Deborah J.; Carlo, Gustavo (2004). The Differential Relations of Maternal and Paternal Support and Control to Adolescent Social Competence, Self-Worth, and Sympathy. *Journal of Adolescent Research*, 19, (6), 759–782.
- Lau, Sing (1989). Sex Role Orientation and Domains of Self-Esteem. *Sex Roles*, 21, (5–6), 415–422.
- Lindsey, Linda L. (2011). *Gender Roles. A Sociological Perspective*. 5th ed. Prentice Hall, Boston.
- Lonsway, Kimberly A.; Fitzgerald, Louise F. (1994). Rape Myths: In Review. *Psychology of Women Quarterly*, 18, 133–164.
- Malamuth, Neil M.; Linz, Daniel; Heavey, Christopher L.; Barnes, Gordon; Acker, Michele (1995). Using the Confluence Model of Sexual Aggression to Predict Men's Conflict With Women: A 10-Year Follow-Up Study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, (2), 353–369.
- McHale, Susan M.; Crouter, Ann C.; Tucker, Corinna J. (1999). Family Context and Gender Role Socialization in Middle Childhood: Comparing Girls to Boys and Sisters to Brothers. *Child Development*, 70, (4), 990–1004.
- McKinney, Cliff; Renk, Kimberly (2008). Differential Parenting Between Mothers and Fathers. Implications for Late Adolescents. *Journal of Family Issues*, 29, (6), 806–827.
- Messerschmidt, James W. (2000). Becoming “Real Men”. Adolescent Masculinity Challenges and Sexual Violence. *Men and Masculinities*, 2, (3), 286–307.
- Mossige, Svein; Ainsaar, Mare; Svedin, Carl G. (2007). *The Baltic Sea Regional Study on Adolescents' Sexuality*. Nova, Oslo.
- Pajumets, Marion (2011). Mõõdukalt alternatiivsed maskuliinsused: ökokogukondliku elustiilieelistusega meeste suhestumine töö ja eneseteostusega. *Rmt-s* Allaste, A.-A. (toim.), *Ökokogukonnad retoorikas ja praktikas*. TLÜ Kirjastus, Tallinn, 197–223.
- Pajumets, Marion (2001). Kas uus mehelikkus jõuab Eestisse? *Ariadne Lõng*, 1/2, 125–136.

- Pajumets, Marion; Hearn, Jeff (2012). Post-Socialist Fathers “at Home” and “Away from Home” in “Old Europe”: Facing the Challenge through Masculine Identity Talk. *Studies of Transition States and Societies*, 1, 31–47.
- Parsons, Talcott; Bales, Robert F. (1955). *Family, Socialization and Interaction Process*. Free Press, Glencoe, Illinois.
- Pleck, Joseph. H.; Sonenstein, Freya L.; Ku, Leighton C. (1993). Masculinity Ideology: Its Impact on Adolescent Males’ Heterosexual Relationships. *Journal of Social Issues*, 49, 11–29.
- Pollack, William (1998). *Real Boys*. Henry Holt and Company, New York.
- Poteat, V. Paul (2007). Peer Group Socialization of Homophobic Attitudes and Behavior During Adolescence. *Child Development*, 78, 6, 1830–1842.
- Rose, Amanda J.; Montemayor, Raymond (1994). The Relationship Between Gender Role Orientation and Perceived Self-Competency in Male and Female Adolescents. *Sex Roles*, 31, (9–10), 579–595.
- Siibak, Andra (2010). Constructing Masculinity on a Social Networking Website. The Case-Study of Visual Self-Presentations of Young Men on the Profile Images of SNS Rate.ee. *Young*, 18, (4), 403–425.
- Smiler, Andrew (2004). Thirty Years After the Discovery of Gender: Psychological Concepts and Measures of Masculinity. *Sex Roles*, 50, 1/2, 15–26.
- Schrock, Douglas; Schwalbe, Michael (2009). Men, Masculinity, and Manhood Acts. *Annual Review of Sociology*, 35, 277–295.
- Toming, Mari-Liis (2007). Isarolli muutumine – isa lapsega kodus. *Ariadne Lõng*, 7, 1/2, 65–76.
- Turk, Pirjo. (2009). *Fathers’ Use of Parental Leave in Estonia. Master’s Thesis*. Faculty of Social Science, Sociology Department, University of Helsinki, Helsinki.
- Vainu, Vaike; Järviste, Liina; Biin, Helen (2010). Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2009. *Sotsiaalministeeriumi toimetised*, 1. Sotsiaalministeerium, Tallinn.
- Wheeler, Jennifer G.; George, William H.; Dahl, Barbara J. (2002). Sexually Aggressive College Males: Empathy as a Moderator in the “Confluence Model” of Sexual Aggression. *Personality and Individual Differences*, 33, (5), 759–775.